

Sigrid Kaag een heks noemen: dat is een beproefd middel om vrouwen te onderdrukken, zegt deze historica

Interview

Woensdag is het Internationale Vrouwendag. Wereldwijd staat die dag in het teken van vrouwen en de strijd voor gelijke rechten van man en vrouw. Voor feministe Els Kloek is het elke dag vrouwendag.

[Willem Bouwman](#)

vrijdag 3 maart 2023 om 19:05 aangepast 6 maart 2023 10:32

Els Kloek: 'Voor mij is feminisme de fundamentele overtuiging dat vrouwen dezelfde rechten behoren te hebben als mannen.' beeld Martin Waalboer

‘Opvallend veel mensen hebben moeite met het begrip feminisme’, constateert Els Kloek. ‘Het begrip is ook moeilijk af te bakenen – het lijkt wel oeverloos. Zelfs feministen weten niet precies wat ze met feminisme bedoelen. Voor mij is het een fundamentele overtuiging dat vrouwen dezelfde rechten als mannen behoren te hebben.’

Kloek is feminist, en ze is historica. ‘Ik heb jarenlang aan de universiteit gewerkt, met als specialisme vrouwengeschiedenis. Bij een reorganisatie waarbij ontslagen zouden vallen,

merkte ik dat m'n geschiedeniscollega's me graag zagen vertrekken naar vrouwenstudies. En dat wilde ik absoluut niet.

Vrouwenstudies was me veel te filosofisch en te theoretisch. Dat ligt me niet. *Le deuxième sexe* van Simone de Beauvoir, een feministisch standaardwerk, heb ik nooit helemaal uit kunnen lezen. Sowieso heeft de theoretische kant van het feminisme me nooit echt kunnen boeien.

Ik wilde archiefonderzoek doen en vrouwen in het verleden zichtbaar maken. Ik wilde laten zien dat ook vrouwen een geschiedenis hebben. En ik wilde een breed publiek bereiken. Dat laatste heb ik altijd gehad. Ik ben in 1971 geschiedenis gaan studeren omdat ik kritiek had op de manier waarop er op de middelbare school geschiedenis werd gegeven. Het was saai en weinig relevant. Geschiedenis moet actueel en aantrekkelijk zijn, vond ik. En dat vind ik nog steeds.'

Sinds ze in de jaren zeventig de vrouwengeschiedenis ontdekte, is Kloek gegrepen door de rol van vrouwen in de geschiedenis. Haar bekendste project is het Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland, een website met korte levensbeschrijvingen van duizenden vrouwen. De boeken die eruit voortkwamen, *1001 vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis* (2013) en [1001 vrouwen in de 20ste eeuw](#) (2018), werden een groot succes.

Eind vorig jaar werd het Digitaal Vrouwenlexicon afgesloten. Kloek werkt nu aan een boek over het feminisme in Nederland. Ze ziet zichzelf als iemand met 'aangeboren feminisme'.

Kwam dat aangeboren feminisme van vaderszijde of van moederszijde?

'Het is me van beide zijden met de paplepel ingegoten. Mijn vader was veel huishoudelijker aangelegd dan mijn moeder. Mijn moeder zat meer in haar hoofd, mijn vader was een man van de praktijk. Hij vond het leuk om af te wassen en boodschappen te doen. Mijn moeder zat altijd met haar neus in de boeken. Dat zal ik wel een beetje van haar hebben meegekregen.

Mijn vader was dominee in de Hervormde Kerk, mijn moeder domineesvrouw, en dat is ze vol overgave geweest. Ze hielp mijn vader in zijn werk. Ze typte de wijkberichten, en ze zullen veel over z'n preken en pastorale werk hebben gepraat. Ook leidde ze een vrouwengroep in de gemeente en was ze actief in de HVG, de Hervormde Vrouwen Groep.

'Ik vind dat vrouwen van kleur meer aandacht moeten krijgen in de geschiedschrijving.'

In de jaren zeventig is mijn moeder zich feminist gaan noemen. In 1975, het Internationale Jaar van de Vrouw, heeft ze maandenlang met een standje in de Jaarbeurs in Utrecht gestaan voor de interkerkelijke vrouwenorganisatie Vrouw, Kerk, Tweederdewereld.

Mijn vader had mijn moeder enorm hoog. Hij was trots op haar en hielp haar in het huishouden. Bij de voorjaars schoonmaak boende hij de vloeren. Dan gingen wel de vitrages dicht, want niemand mocht het zien. Als domineesgezin woonden we nu eenmaal in een glazen huis.'

U hoefde niet in verzet te komen tegen uw opvoeding?

‘Ik ben sterk in verzet geweest. Ik was het vijfde en jongste kind. Ze zeiden altijd dat ik een gemakkelijk kind was, geen omkijken naar. Maar ik was wel de enige van de vijf die een ontzettend lastige puber werd. Ik wilde ook niet in onze woonplaats Leiden gaan studeren, maar in Amsterdam. Leiden was een corpballenstad, vond ik, Amsterdam een swingende *city*, met provo’s, hippies en studentenprotest. Dat sprak me bijzonder aan. Ik wilde zo graag weg uit Leiden.

En dus ging ik in 1971 geschiedenis studeren aan de Universiteit van Amsterdam. Ik werd lid van de ASVA, een linkse studentenvereniging, en heb er zelfs in het bestuur gezeten. Daar ben ik erg op afgeknapt, omdat de CPN, de Communistische Partij van Nederland, zo’n dikke vinger in de pap had bij de ASVA. Ik had niets met communisten.

In die tijd is mijn belangstelling voor vrouwengeschiedenis ontstaan. Voor een werkgroep deden we onderzoek naar de arbeidersbeweging in Engeland in de negentiende eeuw. Ik ontdekte dat vrouwen altijd voorop liepen bij hongerrellen. Als mannen meededen, verkleedden ze zich als vrouwen om niet gepakt te worden. Dat vond ik zó interessant. Het was alsof ik toen het licht zag. Ik begreep wel dat er voor vrouwengeschiedenis geknukt moest worden. Daar heb ik me als ASVA-bestuurder sterk voor gemaakt. Zo is het begonnen.’

in een tijdmachine

Kloek deed mee aan een werkgroep voor vrouwengeschiedenis. ‘We wilden onderzoek doen naar gewone vrouwen in het verleden.’ Met hulp van ‘mejuffrouw Van Eeghen’, de vermaarde adjunct-archivaris van het Amsterdamse Gemeente-Archief, onderzochten ze confessieboeken uit de zeventiende en achttiende eeuw. Confessieboeken bevatten de gerechtelijke verhoren van mensen die waren opgepakt, ook vrouwen.

‘Veel van mijn feministische medestudentes vonden het niks, maar ik vond het geweldig, alsof ik in een tijdmachine was beland. Vrouwengeschiedenis gaat vaak over de negentiende en de twintigste eeuw, toen de vrouwenbeweging ontstond en vrouwen zich zichtbaar maakten. Ik wilde verder terug, naar de vroegmoderne tijd, de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw. Ik wilde aantonen dat vrouwen ook toen al een rol van betekenis speelden, zelfs al werden ze bijna overal buitengesloten, in de kerk, het bestuur, het leger, het onderwijs.’

Kloek deed haar best om vrouwengeschiedenis opgenomen te krijgen in het studieprogramma van de Universiteit van Amsterdam. Gemakkelijk ging dat niet. Docenten werkten niet mee en deden er schamper over. ‘Straks willen ze ook nog olifantengeschiedenis’, zei er een. ‘Met zo’n uitspraak zou je tegenwoordig niet meer weggkomen’, meent Kloek. Uiteindelijk werd ze student-assistent, om de mogelijkheden van vrouwengeschiedenis te onderzoeken. Vanaf 1983 was Kloek docent vrouwengeschiedenis in Utrecht. In 1990 promoveerde ze op een studie naar de mogelijkheden van vrouwengeschiedenis in de vroegmoderne tijd.

Het is altijd haar ideaal geweest om geschiedenis op een aangename en verantwoorde wijze te vertellen aan een groot publiek. Ze nam het initiatief tot de reeks *Verloren Verleden*, 24 delen van uitgeverij Verloren over spraakmakende gebeurtenissen in de vaderlandse geschiedenis, zoals de dood van Johan van Oldenbarnevelt en het Kinderwetje van Van Houten. De boekjes verschenen tussen 1998 en 2004 en zijn een begrip in historisch Nederland.

Het Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland is de vrucht van hetzelfde ideaal: verantwoorde geschiedschrijving voor een breed publiek. Het is een online naslagwerk met korte biografieën van vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis. Sinds 2004 heeft Kloek eraan gewerkt: geportretteerden selecteren, medewerkers zoeken, teksten redigeren.

In 2013 verscheen het Vrouwenlexicon in boekvorm: *Vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis*, een boek van 1556 bladzijden, waarvan de eerste druk in één week was uitverkocht. Bij de verkiezing van het 'beste geschiedenisboek aller tijden', in 2016 georganiseerd door het *Historisch Nieuwsblad*, kwam *Vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis* als winnaar uit de bus.

schuldgevoel

Het project sloot aan bij Kloeks talenten. 'Ik ben niet zo'n theoreticus, ik kan het wereldraadsel niet oplossen, maar ik kan wel goed organiseren en goed met mensen omgaan. En ik heb geduld: als je mensen de tijd geeft, levert het altijd iets op. Als de tekst eenmaal binnen was, liet ik die een paar weken rusten om alle spanning die ermee gepaard was gegaan, weg te laten vloeien. Ik heb alle teksten zwaar geredigeerd. Alle bijzaken gingen eruit, want het moest gaan om de hoofdpersoon, niet om haar omgeving. Dat zie je zo vaak in teksten over vrouwen. Daarom hadden we ook als regel dat haar naam ergens aan het begin van iedere alinea moest vallen.'

Het werk aan de website is eind 2022 gestopt. Kloek ziet het Lexicon als het begin van nieuw onderzoek. Er zijn zo veel vrouwen die een biografie verdienen.

Kloek noemt haar moeder, de domineesvrouw uit Leiden, die zo maatschappelijk betrokken was. 'Haar moeder, mijn oma, overleed aan de gevolgen van de bevalling. Haar vader stierf vier jaar later. Van verdriet, denk ik. Als kind heeft mijn moeder amper een gezinsleven gekend. Ze trouwde op twintigjarige leeftijd met mijn vader, die zes jaar ouder was dan zij. Haar studie Engels brak ze af. Ze heeft haar leven lang geleden onder het feit dat haar moeder als gevolg van haar eigen geboorte overleden was. Ze voelde zich daar schuldig over. Ze verdient een biografie.'

Een van de laatste bijdragen die Kloek voor het Vrouwenlexicon schreef, ging over Geesje Feddes (1831-1882), een notarisvrouw uit Leeuwarden en moeder van twaalf kinderen. In 1870 schreef ze anoniem een vlamme brochure voor vrouwenrechten, *Gelijk recht voor allen!* Kloek doet verder onderzoek naar Feddes. 'In het archief van Leeuwarden liggen mooie brieven van haar.'

'Mensen grijpen naar oude middelen om Kaag in een hoek te drijven. Ik vind het zorgelijk.'

Vindt u het belangrijk om 'intersectioneel' te zijn in uw werk, om extra aandacht te besteden aan vrouwen van kleur of aan lbtqi+-vrouwen?

'Nee en ja. Nee, omdat intersectionaliteit gaat over zo veel verschillende vormen van onderdrukking en ondergeschiktheid, van homo's, mensen van kleur en noem maar op, dat het ten koste gaat van iedere focus. Ik ben voor solidariteit met onderdrukten, maar intersectionaliteit leidt tot identiteitspolitiek, en die brengt vaak mee dat mensen tegen elkaar worden opgezet.'

Ja, want ik vind dat vrouwen van kleur meer aandacht moeten krijgen in de geschiedschrijving. Daarom heb ik erg mijn best gedaan om ook vrouwen uit de koloniën op te nemen in het Digitaal Vrouwenlexicon.'

In het verleden zijn vrouwen vaak als heks weggezet. Nu wordt D66-leider Sigrid Kaag een heks genoemd. Is er een verband?

'Ja, daar ben ik van overtuigd. Vroeger werden vrouwen die angst of afgunst opriepen, een heks genoemd en zo buiten de maatschappelijke orde geplaatst. Dat is precies wat er met Kaag gebeurt. Ze wekt afgunst, angst en afkeer op, door haar manier van praten, haar macht en haar maatschappelijke succes. En dan grijpen mensen naar oude middelen om haar in de hoek te drijven. Dat is de werkelijke reden waarom Kaag een heks wordt genoemd. Ik vind het heel zorgelijk.

Dat neemt niet weg dat ik positief ben over wat vrouwen in de afgelopen honderdvijftig jaar hebben bereikt. En dat zonder dat er een druppel bloed vergoten is! Het glas is niet halfleeg, het is halfvol, meer dan halfvol zelfs. Maar we moeten alert blijven, zoals de haat tegen Kaag laat zien. Anders is het glas weer leeg voor we daar erg in hebben.'

Vrouwenhistorica

Els Kloek (1952) is vrouwenhistorica. Zij schreef onder meer *Vrouw des huizes*. Een cultuurgeschiedenis van de Hollandse huisvrouw (2009) en *Kenau en Magdalena*. Vrouwen in de Tachtigjarige oorlog (2014). Kloek nam het initiatief tot het Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland, waarvan ze hoofdredacteur was en waaraan ze vele bijdragen leverde. Vele jaren was ze docent vrouwengeschiedenis aan de universiteiten van Nijmegen, Utrecht en Rotterdam. Sinds 2014 is ze zelfstandig historica. Kloek is getrouwd en heeft één zoon.